

Fòrum Social
de Mallorca '03

“L'ésser humà no és un 'recurs' perquè no és un mitjà, no té un valor instrumental: és un fi.

Donar-li una funció instrumental d'increment de la 'competitivitat global' en el mercat mundial ja és, en si mateix, un embrutiment”

Augusto Ponzio, *'Elogio dell'infunzionale'*, 1997.

balears: quan la vulnerabilitat social és un requisit econòmic

El model econòmic de Balears, molt dinàmic i amb forta capacitat de generació de renda, es fonamenta de manera estable, en una estructura social d'alta fragilitat que eixampla els sectors i col·lectius socials sotmesos a una intensa vulnerabilitat. En aquest context, l'anàlisi de l'exclusió social s'ha de fer no des d'una perspectiva estàtica (la situació i problemàtica dels exclosos en cada moment), sinó en la relació dinàmica entre exclusió i vulnerabilitat, amb fluxos importants entre les dues situacions.

Així mateix, aquest binomi vulnerabilitat-exclusió s'ha de situar en un context concret de feblesa dels mecanismes públics i col·lectius de protecció social (allò que s'anomena la xarxa de seguretat). Podem constatar un favorable (encara que insuficient) creixement del compromís de solidaritat horitzontal –intern i

extern- que no es correspon ni va en paral·lel amb l'evolució negativa de la solidaritat vertical. Són prou importants els estudis que aborden la qüestió de l'exclusió social a Mallorca i Balears, pel que fa a les característiques de les persones amb pocs recursos com una aproximació a les seves característiques personals, socials i territorials.¹

Amb caràcter general, les dades vénen a confirmar que quantitativament l'exclusió social a Balears és lleugerament inferior a la mitjana espanyola tot i que les seves característiques personals i col·lectives no divergeixen substancialment.

Sens dubte, allò que fa de Balears una situació específica, i que alguns considerem que representa una posició d'avançament d'allò que progressivament s'estén a tot el conjunt de l'Estat i d'altres indrets del sud d'Europa, és el fet d'una

creixent permeabilitat de les zones d'exclusió social (territorialment) i dels col·lectius afectats.

A on ens volen dur quan parlen (parlam) d'exclusió?

Aquesta hipòtesi representa, per ella mateixa, una negació del propi concepte d'exclusió social o, en qualsevol cas, el retorna als seus orígens. En efecte, la utilització creixent d'aquest concepte en l'àmbit dels estudis de la política social pretenia superar i ampliar els termes anteriors molt vinculats a pobresa com a sinònim de manca de recursos materials. Així, la idea d'exclusió feia referència fonamentalment no a un estat o situació, sinó a un procés en el qual persones o col·lectius eren immersos. La pràctica, però, ha anat reduint aquesta concepció dinàmica –que es mou- cap a una utilització més estricta que identifica, massa vegades,

¹ En aquest sentit mereix una especial atenció el recull d'informació que representa tota la documentació utilitzada en l'elaboració l'any 2002 del Pla de Lluita contra l'Exclusió Social per part de la desapareguda Conselleria de Benestar Social (Govern de les Illes Balears-UIB).

Forum Social
de Mallorca '03

exclusió social en una situació que tendeix, si no hi està ja instal·lada, en la cronicitat.

Curiosament quan el debat sobre pobresa anava guanyant matisos i multidimensionalitat, amb referències creixents a factors estructurals, a problemes socials de fons, l'aparició del concepte d'exclusió com a novetat superadora de la pobresa venia a dir: els exclosos socials són aquells que afegeixen a un problema de manca de recursos materials –econòmics– altres problemes o carències afegides, i aquests desavantatges persisteixen al llarg del temps.

Els estudis empírics posteriors, a diversos països europeus i diverses comunitats autònomes espanyoles, acaben identificant quantitativament l'exclusió amb pobresa severa (mai superior al 5% de la població) quan els estudis de pobresa parlen de xifres al voltant del 16-18%. En conclusió, el nou concepte redueix quantitativament l'abast, l'identifica a factors individuals (no tots els pobres són exclosos) i li afegeix un plus de cronicitat.

Aquestes reflexions anteriors no són un divertiment teòric, ja que són a la base de bona part del

debat pràctic que en aquests moments es planteja arreu d'Europa. On han de posar l'accent les polítiques socials? En l'acció paliativa, de garantia de mínims, per a les persones en estat d'exclusió? A reforçar els mecanismes de seguretat dels amples col·lectius en risc –vulnerables–?

El sentit comú diu que la resposta no és incompatible. La realitat, però, i la pràctica de les polítiques i les seves reformes més recents posen de manifest que no és així. Precisament els retalls que es vénen formulant a molts països europeus tendeixen cap a una separació:

Per una banda, l'extensió i aprofundiment dels mecanismes bàsics d'estabilitat i seguretat: més flexibilitat laboral, reducció dels recursos universalistes de protecció (pensions, prestacions per desocupació, prestacions sanitàries,...). En definitiva, un augment dels col·lectius afectats per la VULNERABILITAT.

Per l'altra, creixement i consolidació de mecanismes precaris de garanties mínimes i proliferació del concepte d'itinerari individual d'inserció.

En definitiva, el concepte d'exclusió troba el seu mirall en el d'inclusió, però d'inclusió en un escenari d'alta i creixent fragilitat

Sairpa S.L.
industria gráfica de calvià

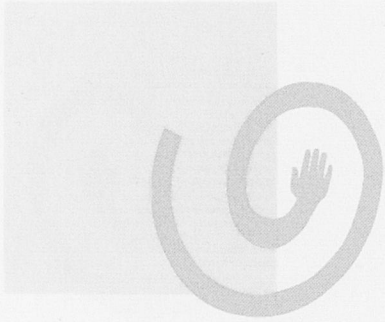
binder MAR
MANIPULADOS

Soluciones en impresión

DISSENY GRÀFIC - IMPRESSIÓ EN OFFSET
PLEGATS EN GENERAL - REVISTES COSIDES EN GRAPA
ENQUADERNACIÓ DE LLIBRES I CATÀLEGS EN RÚSTICA

C/. Illes Balears, 26 ■ 07180 Pol. Ind. Son Bugadellas (Santa Ponça - Calvià)
Tel 971 69 76 76 - 971 69 92 67 ■ Fax 971 69 76 79
E-mail sairpa@terra.es

Fòrum Social
de Mallorca '03

social. I al mateix temps, els nous mecanismes i prioritats de lluita contra l'exclusió treuen de l'agenda de les polítiques socials les mesures contra la vulnerabilitat, cada vegada més accentuada pels canvis de les darreres dècades.

L'esgotament del model de plena ocupació i l'expansió del denominat **Mcjob** a amples capes de població d'ocupacions terciàries amb baixes exigències de qualificació.

La discontinuïtat de les carreres laborals/vitals.

Els canvis en l'estructura familiar amb l'extensió de models familiars econòmicament més vulnerables.

El fort i intens eixamplament dels fluxos migratoris.

El debat, si és que hi ha realment debat, s'ha traslladat també a la qüestió de la pròpia gestió de les polítiques socials. D'entre d'altres voldria fer esment a dues grans tendències més complexes del que aparenten.

1. Major pes de les polítiques socials locals (i/o regionals). Com a resultat, per cada euro ampliat en els àmbits locals (i celebrat a cada CCAA, Consell o Ajuntament), l'Estat ha reduït el seu compromís en cinc.

2. Major protagonisme dels instruments de solidaritat horitzontal. Junt al procés anterior de descentralització assistim a una ampliació dels mecanismes de col·laboració i concertació dels àmbits públics i privats de gestió. Però al costat d'això hem de constatar també una important **precarització de molts serveis** superats per una

“...més flexibilitat laboral, reducció dels recursos universalistes de protecció (pensions, prestacions per desocupació, prestacions sanitàries,...). En definitiva, un augment dels col·lectius afectats per la VULNERABILITAT.”

dosi important de voluntarisme, compromís i sacrifici d'una part de treballadors. Així la reducció de la solidaritat vertical (disminució de l'efecte redistribuïdor dels poders públics) es compensa amb una creixent solidaritat horitzontal.

Com ho podem viure des de Balears?

Com dèiem al principi, és precisament aquesta visió –més estàtica- de les problemàtiques socials la que molt poc ens ajuda per explicar, entendre i lluitar contra aquest procés a Balears. De les reflexions anteriors Balears no només no en queda

fora, sinó que en la nostra petita escala som un bon exemple de tot això, uns avançats.

El conjunt d'aquests fenòmens són els que estan donant forma a una peculiar estructura econòmica, d'un fort dinamisme i que té la seva base en una creixent vulnerabilitat d'amples capes de la població.

Precisament la baixa intensitat i extensió de les situacions d'exclusió social i de pobresa severa a Balears té el seu origen i contrapartida en una major extensió dels segments que combinen una important fragilitat laboral amb una reduïda capacitat de millorar la seva situació.

En el cas de Balears no es pot parlar, en termes estrictes, d'un procés de dualització social, basat en una creixent diferenciació entre els de "dins" i els de "fora", entre els integrats i els exclosos, sinó en una creixent fragmentació difusa que no respon a models estàtics, però que generen trajectòries vitals (individuals i col·lectives) inestables, fràgils i molt desiguals.

Enfront d'aquesta situació, la feblesa dels mecanismes públics de protecció social a la nostra comunitat (i al conjunt de l'Estat) és més que preocupant. El “campi qui pugui” guanya camí davant la idea de solidaritat real, la que va més enllà dels voluntarismes individuals (per altra banda prou necessaris).

*Pere Mascaró Pons
(Economista)*